

ŪKININKAS

tautiškai-politiškas žmonių laikraštis

išeina kas mėnuo vieną kartą.

Vardan tautos labo, tiesos ir laisvės!

Metams baigiantės.

1905 metuos mes nepaliausime leidę į svieta savo laikraščių. Nors uždraudimas lietuviškos spaudos yra prašalintas, bet liko neprašalintas sauvalingas, nuo žmonių neprigulįs, valdininkų viešpatavimas ir visa eilė varžančių Lietuvos gyvenimą įstatymų, kurių tikslu yra sumaskolinti mūsų kraštą ir atimti mums iš po kojų žemę. Kolaik Maskolijoj šalies valdymas nepereis iš rankų valdininkų į rankas seimo, arba žmonių pasiuntinių susirinkimo, kol nebus Maskolijoj konstitucijos, tolaik nebus prašalinta cenzūra, nebus leista atvirai rašyti apie visus savo krašto reikalus, apie valdžios politiką, apie piktus valdžios tarnų darbus, žodžiu, nebus nė laisvės žodžio, nė laisvės tikėjimo, nė laisvės susirinkimų ir draugysčių. Nors Maskolijoj dabar cenzūra tapo atlaidesnė, bet ta valdžios malonė negali užslėpti nuo mūsų akių tikrojo dalykų stovio: valdžia išsipainiojus į nelaimingą su Japonija karę, nustojo žmonių išsitikėjimo ir meilės ir, negalėdama apseiti be jų pagalbos gijoje valandoje, masina prie savęs visūmenę laisvės trupiniais...

Kad žmonių ir spaudos laisvė yra caro valdžiai nemaloni, tai parodo 12 (25) d. gruodžio išleistas „ukazas“ senatui apie saugojimą vienvaldystės pamatų, t. y. neapribuoto valdininkų viešpatavimo.

Mes tikime, kad Maskolija yra įstojus į kelią kovos už konstitucijinį valdymo, būdą bet nesitikime, kad ta kova greit bus užbaigta.

Būdami persitikrinę, kad lietuviškoji spauda Maskolijoj negalės pakaktinai aprūpinti tautiškai-politiškų mūsų Tėvynės

reikalų, mes kviečiame visus savo draugus į talką prie mūsų darbo — išleidimo mūsų laikraščio, 15-16 metų kovojusio už mūsų tautos laimę, tiesas ir laisvę ir toje kovoje jau užsilaikydinusių. 31. XII. 04. „Varpo ir „Ukininko“ Redakcija.

15-metinės „Ukininko“ sukaktuvės.

(1890—1904)

Nuo pradžios 1889 metų pradėjo išleidinėti apsviesniųjų lietuvių laikraštis „Varpas“, kurio ir redakcija ir administracija buvo Varšavoje. Bet greit tapo suprata, kad to vieno laikraščio lietuviams nepakanka, ir jau 1889 m. tapo užmanyta išleisti laikraštį žmonėms. Ant susirinkimo besimokinančios jaunuomenės vasarą 1889 m. tapo padaryti tarp kitko tokie nusprendimai:

- 1.) šale „Varpo“ nuo pradžios 1890 metų išleidinėti laikraštį žmonėms, ypatingai ūkininkams;
- 2.) aprinkti abiem laikraščiams redaktorių, išsiųsti jį į užsienius ir tę jį užlaikyti (mokėti algą).

Ant to pat susirinkimo naujas laikraštis tapo pramintas „Ukininku“, o redaktorium tapo aprinktas dabartinis „Lietuvos“ redaktorius Adomaitis (Šernas), kuris tuomet gyveno Varšavoje ir drauge su baigiančiu tuomet daktarystės mokslą V. Kudirka vedė „Varpo“ redakciją ir daugiausiai šelpė savo raštais naujai užgimusį laikraštį.

Pradžia „Ukininko“ gyvenimo yra gana tamsi, nes pas mus nėra užsilikę jokių rašytų žinių. Mes tik galime šį-tą atkartoti, kas nuo kitų girdėta.

Svarbiausias, žinoma, buvo dalykas surinkti pinigus išleidimui laikraščio ir išmokėjimui redaktoriui algos. Jaunuomenė uždėjo ant savęs mokestį, bet tas mokestis buvo labai menkas šaltinis, nes jaunuomenė pati buvo neturtinga. Iš prenumerat s laikraščio nedidelės galima buvo tikėtis naudos. pinigų tėvynės mylėtojų da nebuvo. O pinigų būtinai reikėjo, nes be jų nebuvo galima nė laikraščio išleidinėti, nė redaktoriaus užlaikyti. Tą klausimą išrišo varšaviečiai, iš kurių keli, jau baigiantieji mokslą, studentai užtraukė ant savęs skolą, norėdami ateiti į pagalbą svarbiam tautos reikalui. Ta skola tai buvo tarytum koks užstatas, arba gvarancija, kad laikraščio išleidimas nesusitrukdytų. Tie pinigai

buvo įduoti p. Jankui ir padarytos³su juo tam tikros derybos... Vienu iš stropiausių mūsų laikraščių šelpėjų tame tarpe buvo Kaukas, kuris drauge su V. Kudirka pabaigė daktarystės mokslą Varšavoje ir paskui apsigyveno Seinuos, kaip gydytojas.

Vėliaus, kuomet mūsų jaunuomenė, pabaigus mokslus, atsiėjo ant savo kojų, tuomet atsirado ir nauji šaltiniai, nauji mokėtojai mokesčių tautos apšvietimo reikalams. Čia turime paminėti vieną darbštų anų metų vadovą d-rą Petrą Matulaitį, gyvenusį pradžioj Vilkaviškyj, paskui Seinuos, o 1899 m. išsiųstą į Viatkos guberniją ir ten mirusį. Jis pirmuose metuose buvo „Varpo“ ir „Ukininko“ išdininku (kasierium) ir per susivažiavimus „Varpo“ ir „Ukininko“ išleistojų išduodavo prieš susirinkusius pinigiskas apskaitas (ieigą ir išeigą). Tuo met da teip mažai buvo šelpėjų „Varpo“ ir „Ukininko“, kad nelaikyta už reikalingą daiktą garsinti apskaitas laikraštyj. Prie mūs laikraščių sandarbinių pradžioj prigulėjo veik vieni universitetų studentai. Tuomet laikyta už studento lietuvio pareigą ką nors parašyti į laikraščius. Jei kas teisindavos, nemokąs rašyt, neturįs tam tikros dovanos, tai jam kiti atkirzdavo: „o kas už tave rašydavo gimnazijoje?!“ Per metus kiekviens studentas turėjo ką nors parašyt. Tie studentų darbeliai buvo skaitomi ant susirinkimų ir perkračinėjami draugų. Berašydami straipsnius į laikraščius tie mūsų jaunieji vadovai turėjo pergalėti daug kliūčių, daug painių, vieną dėlto, kad ne visiems sekėsi rašyt, antra dėlto, kad nežinojo ką rašyt, o trečia visi jautėsi silpnai moką lietuvišką kalbą, jiems trūkdavo žodžių savo mintims ir jausmams išreikšti.

Labiausiai kankino jaunas literatų**) galvas yvairūs lietuviškojo gyvenimo klausimai. Tuomet labai retai tekdavo girdėt keliant klausimus apie Lietuvos nepriklausomybę politiską, t. y. apie atsiskyrimą Lietuvos nuo Maskolijos ir įsitaisymą savo viešpatystės, nuo kiekvieno neprigulinčios. Daugiausia būdavo kalbama apie nepriklausomybę kultūrišką, apie reikalingumą išlaikymo lietuviškos kalbos, apie reikalingumą lietuviškos literatūros, lietuviško mokslo, dailenybės ir t.t.

*) Gimnazijoje mokintojai maskoliškos kalbos karts nuo karto užduoda mokiniams aiškinti yvairius klausimus (temas) ant rašto. *Red.*

**) *literatas* — žmogus užsiimąs literatūra, raštais *Red.*

Pas kitus atsirazdavo da⁴gi abejojimas, ar verta mums tverti savą literatūrą ir platinti apšvietimą lietuviškoj kalboj, ar ne geriaus būtų prisisavinti mums maskoliškąją arba lenkiškąją literatūrą ir stengtis išmokinti žmones vienos iš tų kalbų: ak inteligencija — manė jie — gal naudotis ir maskoliskąja ir lenkiškąja literatūra ir tų kalbų yra išsimokinus per kelis metus, miestai sulenkėję ir surusėję, valščių raštinyčiose, dvaruose, klebonijose teipgi skamba lenkų arba maskolių kalba, tai gi jau yra atsiradę lizdai svetimos kalbos, o ar negalėtų kitką pradedamosios mokyklos atlikti? Teip svyravo jaunas protas, nors širdis buvo prisirišus prie savos kultūros. Laimė tautos ir apšvietimas išrodė jiems brangesniu daiktu, negu išlikimas senovės liekanų, papročių, kalbos, padavimų (tradicijų), šio ar tokio įtikėjimo. . . Bet argi apie tai nesirūpinta ir aukščiau mūs? Ak tik bičiulystė lietuvių su lenkais tęsiasi ištisus 500 metų, kodėl gi spėta sulenkinti tik miestus, dvarus, valščių raštinyčias, klebonijas, o žmonių minios tebeliko lenkiškosios kultūros nepalytėtos? Kodėl gi mūsų jaunuomenė auklėjama ikšiol lenkiškosios ir maskoliškosios kultūros virto lenkais arba maskoliais? Kodėl gi liaudis — tas tautos pamatas — kitiems apie ją besirūpinant, liko teip tamsi ir nuo kitų užsilikusi? . . .

Tokiu būdu protas aiškino jauniems Lietuvos vadovams takus, kuriais išpuola jiems žengti. Tik per svyravimus galėjo jie susitvirtinti ir įgyti pajėgas milžiniškam darbui dirbti.

Beto kilo klausimai, ką reik žmonėms rašyti, koks apšvietimas jiems reikalingas, ar reikalingesnės yra žinios praktiškos, ar nuo gyvenimo atitrauktos (teoretinės), ar žinios iš gamtos mokslų, ar iš draugijos gyvenimo, ar iš Lietuvos, ar svetimų šalių, ar poezija, ar proza ir t. t.

Kaip tie klausimai tapo išrišti praktiškame gyvenime gali liudyti pirmųjų metų „Ūkininkas“. 1899 metuos buvo 10-metinės „Ūkininko“ sukaktuvės ir toms sukaktuvėms tapo pašvęstas įžengiamasis straipsnis Nr 12 „Ūkininko“ 1899 metų. Todėl mes aplenkę tą 10-ties metų tarpą „Ūkininko“ gyvenimo nurodysime bent svarbesniuosius atsitikimus paskutinių 5 metų, t. y. nuo pradžios 1900 iki pabaigos šių metų.

*

*

*

Maskolių valdžia jau daugiau kaip 40 metų, kaip įmanydama, stengiasi sumaskolinti mūsų kraštą yvairiais būdais. Vyriausiu

irankiu tam tikslui yra mokyklos, ypatingai pradedamosios. Kokį mokslą savo mokyklose platina valdžia, geriausiai liudija Ukmergės ir Panemunėlio mokyklos.

Ukmergės mokykloje mokintojas Paniutis nuo senai pratinė lietuvius prie pravoslavijos. Atvažiavęs popui į mokyklą laikyti „molebną“, Pamintis verste vertė vaikus — katalikus eit ant maskoliškųjų maldų, laike kurių vaikams reikėjo būtiuoti maskoliškąją kryžių. Lapkričio mėn. 1899 m. tapo išleistas atsisaukimas, kad mokintiniai priešintųsi tokiam Paniutiui apsisėjimui ir velijo tėvams atsimiti savo vaikus iš mokyklos. Prasidėjo kratos, tyrinėjimai, vaikų kankinimas. Įmaišytas į tą dalyką 18 metų jaunikaitis Stanionis, mokinęs tame tarpe Mintaujoj, buvo apkaltas kalėjime nuo 30. X. 99 iki 12. V. 01, t. y. mažne 1½ metų, ir teip kankinamas, kad pradėjusios tint kojos, krūtinė*) . . .

Dar aršiau platinama buvo pravoslavija Panemunėlio mokykloje (Zarasų pav., Kauno gub.) Mokintojas mokyklos maskolius Kreinis išjuokdavo katalikų tikėjimą, popiežių, skaplierius, niekino lietuvių papročius, brukė vaikams maskoliškus raudonus marškinius ir priešginius aštriai baudė. Vaikų tėvai ant galo susiprato, reikalavo, kad Kreinį iškeltų, bet nesusiprato reikalaut, kad paskirtų vaikams mokintoją — kataliką.**)

Iš visų mokyklų būriausios yra cerkvinės, kame mokintojai yra popai ir kiti cerkvės tarnai. Cerkvinių mokyklų ypatingai daug yra priveista Vilniaus ir Grodno gubernijose. Jaunuomenė teip būna išpaikinama, kad ant pravoslavijos pradeda žiūrėti kitokiomis akimis ir kas syk daugiau atsitolina nuo mokslo katalikų bažnyčios. Ir tai daroma katalikų parapijose, po akių katalikiškųjų kunigų. Katalikiškoji dvasiškija matė, kad cerkvinės mokyklos didei yra pavojingos katalikiškajai avinyčiai ir tame reikale ne sykį kreipėsi prie tos avinyčios piemenio Vilniaus vyskupo Zvieravyčiaus. ir tas 12 (25) d. vasario 1902 m. išleido raštą, draudžiantį tėvams leisti savo vaikus į cerkvines mokyklas, po bausme negavimo nuodėmių išrišimo (absoliucijos). 27 d. kovo vysk. Zvieravyčius tapo valdžios ištremtas į Maskolijos miestą Tverį už gaišinimą platinimo pravoslavijos.

Iš to matyt, kad mokyklos tapo valdžios paverstos į lizdus maskolystės ir pravoslavijos. Iš mintingesnieji sodiečiai nenori

*) v. „Uk.“ 1901 m. № 10.

**) „Uk.“ 1902 m. № 2, № 3, № 10.

leist savo vaikų į tas mokyklas, juo kad tų nemokina nė skaityt nė rašyt lietuviškai, ir mokina vaikus namieje, pasisamdę tam tikslui koki seną žmogelį. Bet slapstas mokinimas yra labai persekiojamas valdžios. Įstatymai, išleisti 3 d. karvelio 1892 m. už slaptą mokinimą skiria bausmę 300 rublių, arba areštą iki 3 mėnesių. Iki 1900 m. tokių įstatymų nebuvo Suvalkų gubernijoje, bet pabaigoj 1900 metų jie tapo uždėti ant sprando ir lietuviams Suvalkų gub.*)

Mēs, norėdami parodyti tikrą vertybę maskoliškųjų mokyklų, ne tik aiškinome jų pragaištingumą „Ukininke,“ bet teipgi išleidome skyrium atsiliepimus: „Kaip augina lietuvius gimnazijose,“ „Ginkime savo kudičius ir tikėjimą“ ir „Neapleiskime savo vaikų.“ Tie atsiliepimai buvo dalinami dykai,ėjo po Lietuvą per žmonių rankas ir ne vieną atvertė ant tikrojo kelio.

Cariškasis ir pravoslaviškasis mokslas yra platinamas ne tik per valdžios mokyklas, bet ir per valdininkus, iš Maskolijos kviečiamus, darbininkus, kariūmenę, monopolines sankrovas, arbtinamus, vakarinius skaitymus, įtaisymą vakaruškų, kalėdinių eglikių**) ir t. t.

Bet to nepakanka maskolių valdžiai: ji nori su prieveiksmu atimti nuo mūsų žemę ir apgyvendinti ją maskoliais.

15 d. gruodžio 1900 m. ministeris vidaus dalykų, padavė užmanymą suvaržyt ūkininkams katalikams tiesą pirkti žemę t. v. „Šiaurvakarių krašte“, taigi ir Kauno, Vilniaus ir Grodino gubernijose. Užmanymą tą priėmė ministerių susirinkimas, o 27 d. sausio (s. s.) 1901 m. tas užmanymas tapo caro užtvirtintas. Tas įstatymas nedaleidžia pirkti žemę ūkininkams be daleidimo gubernatoriaus, nuo gubernatoriaus valios priguli, kiek žemės gali pirkti prašytojas, ir gubernatoriams pavesta daboti, kad nėviens pirkėjas neturėtų daugiau 60 dešimtinių žemės (apie 120 murgų.***). Tikslu to naujo įstatymo yra veišimas mūsų krašte maskolių, kurie už pigius pinigus galėtų įgyti mūsų krašte žemę ir čia įsikurti su savo šeimynomis, darbininkais, popais, cerkvėmis.****)

*) „Uk.“ 1901 m. № 6, № 9.

**) v. „Valdžios spąstai,“ Uk. 1902 m. № 5.

*** v. „Uk“ 1901 m. N 9 ir „Varpą 1901 m. N 8.

****) v. „Kaip nutupia be skatiko Šiaurvakariniam Krašte gudų bajorai?“ (Varpas 1901 m. N 3).

Maskolių valdžia, sekdamą Muraviovo pėdomis, pastatė sau už vienintelį tikslą surusinti Lietuvą, t. y. lietuvius katalikus perdirbti į maskolius pravoslavus. Tas tikslas jai išrodo teip brangus, kad ji užmiršta apie tikruosius šalies reikalus, apie tikrąjį politikos nesudrumstą, apšvietimą, apie gerą šalies administraciją, gerus teismus (sūdus). Jei pačioj Maskolijoj yra ištvirkę valdininkai, tai da daugiau jie yra ištvirkę Lietuvoj, kame jie jaučia save rusifikacijos misionoriais ir maištininkų ponais. Valdininkų ir policijos sauvalė neturi nė galo nė krašto. Apie piktus valdininkų darbus Lietuvoje nuolat buvo rašoma „Ukininke“. bet kiti jų darbai yra igiję ypatingą garsą. Kokia yra sauvalė aukštesniųjų valdininkų gali liudyti istorija rinkimo vaito (staršinos) Griškabūdžio valsčiuje, Naumiesčio pav. Suvalkų gub.

1900 m. gegužės mėn. atsitiko susikirtimas žmonių su pavieta viršininku, kuris nedavė žmonėms liuosai išsiskirti sau vaitą. Valščionis pasipiktinę iš viršininko, teisingai užtėmijo: „jei mes negalime išsiskirti tokį vaitą, kurį mes norime, tai tik bereikalinga yra mūsų sugaištis ir žygiai bereikalingos valščiaus sueigos, bereikalingi yra įstatymai, ką leidžia valščionims patiems rinktis sau vaitą“... Didžiausias priešginis tapo suimtas ir nuvestas į areštą, bet kiti už jį užstojo, burnydami ir rūgodami ant viršininko Keliolika ūkininkų tapo apskūsta į Apygardos Teismą už pasipriešinimą valdžiai. Mūsų teistojai (sūdžios), kurie, kaip ir kiti valdininkai, bijo aukštesnės valdžios, norėdami užbėgt už akių panašiams drąsiems atsitikimams, 1902 metuos apkaltino 14 ūkininkų „už pasipriešinimą valdžiai“ ir apsūdiijo juos į areštantų rotas ant 1—1½ metų.

Tokiu būdu pasirodė, kad mūsų valščiams nevalia vesti savo reikalų, kad valščiaus reikalai pavesti pavietų viršininkams (Suvalkų gub), arba tarpininkams (Kauno gub.), kuriems nevalia yra priešintis, nors jie ir įstatymus būtų peržengę.*) Ir kurgi neviešpataus tarp valdininkų sauvalė, kad tą sauvalę prilaiko patis teisybės dabotojai!

Apie vertybę mūsų teismų (sūdų) gali liudyti apskelbta „Ukininke“ 1902 m. N 10 žinia apie „atvirą teisybės pardavimą“. Tas „atviras“ teisybės pardavimas buvo atliekamas ne

*) v. Uk. 1900 m., Uk. 1902 m. N 3, N 5 (pp. 19 ir 31.)

kokiame paprastame teismaŲtyje, bet susivaŲiavime taikos teistojų (Съездъ мировыхъсудей) Senapilėj, Suvalkų gub., ir tapo prokuroro Varšavos aukštesniojo teismabudžio p. Popovskio susektas. Didžiausias kaltininkas tos prekystės teistojų susivaŲiavimo pirmininkas Štein nebuvo nubaustas, nė nuo vietos neatstatytas, tik velyta buvo jam prašyti aukštesnėsės valdžios, kad atliuosuotų jį dėl kokių nors priežaščių nuo tarnystės. Už tūlo laiko toki kaltininkai lengvai gauna teip jau gerą vietą tik kitame mieste ir vėl gali įsitaisyti sankrovą „atviro teisybės pardavimo“.

Toki tai pas mus teismai ir teistojai!

Pabaigoj 1903 m. dar labiau tapo apsunkintas žmonėms jieškojimas teisybės: į Kauno, Vilniaus ir Grodno gubernijas tapo įvesti t. v. „žemiečių viršininkai“, kurie daugiau priguli nuo administracijos, ne kaip nuo aukštesniųjų teismų (sūdų), ir per tai gali gubernatoriams ir ispravnikams ir policijai labiau įtikti ne kaip senieji teismai.*)

Sunku būtų suskaityti tą begalę skriaudų, kurią kentė ir kenčia lietuviai nuo maskolių valdžios. Tik begalinė žmonių tamsybė ir nesusipratimas gali mums išaiškinti tokių žmonių kantrybę ir teip retus pasipriešinimo atsitikimus.

Bet didžiausia skriauda, kurią darė lietuviams valdžia, tai buvo persekiojimas lietuviškųjų raštų. Ypatingai didelis ir atkaklus buvo tas persekiojimas paskutiniuose metuose. Vos įstojus „Ukininkui“ į trečią penkmetį tapo Lietuva antru kartu užpulta**) apsiginklavusių valdžios tarnų, kurie su dideliu atkaklumu ir įnirtimu persekiojo, spaudė ir kankino beginklius Lietuvos žmones už laikymą, skaitymą ir platinimą lietuviškų raštų.

Nuo 4 d. balandžio iki pradžios gruodžio 1900 m. „Ukininkui“ ir „Varpui“ buvo suteiktos žinios apie 98 kratas ir 22 suėmimu. 1901 m. buvo apgarsinta „Ukininke“ 46 kratos ir 5 suėmimiai.***) Balandžio ir gegužės mėn. 1902 m. parėjo iš Peterburgo nusprendimas, kuriuo caro vardu tapo nubausti

*) v. „Nauji valdžios monai“ ir „Dar apie žemiečių viršininkus“ (Uk. 1903 m. N 10 ir N 11).

**) pirmas užpuolimus atsitiko 1897 m., Suvalkų gub.

***) v. „Uk.“ 1902 m. N. 1.

29 lietuviai už „priešvalstijinę propagandą“*) 21 ištremta †, 7 pavesta policijos priežiūrai, o 1 apkaltas; iš įtrauktų į politiską sukūrį 4 tapo išteisinti. Beto iš Panemunėlio parapijos, Zarasų pavieto Kauno gub. tapo ištremti 9 sodiečiai (2 pabėgo) ir 1 kunigas. Taigi iš 43, apkaltintų už vienus tik lietuviškus raštus, 39 tapo nubausti 1902 m.

Kaip baisus buvo tas persekiojimas galima suprasti iš to, kad buvo užpuodinėjami ne tik tie, ką lietuviškus raštus skaitė, bet ir visai nekalti žmonės, ką nė matyte nematė lietuviškų raštų. Apie begėdiškumą ir sauvalę valdžios tarnų gali liudyti Pakruojaus istorija kame pristavas Kozello ir talkininkai uždraustąją spaudą pavertė sau į šaltinį pelno, pakišdami lietuviškus raštus turtin-gesniems sodiečiams ir paskui užpuldami ant jų ir juos apiplėš-dami.***) Pats užmanytojas naujo lietuvių persekiojimo žandarų rotmistras Vonsiacki gaudė žmones be svarbių priežasčių ir paskui už pinigus paleisdavo. Ir tai vis darėsi po akių prokuroro, po akių aukštesniojo teismo (sūdo) sąnarių.

Tas užpuolimas ant lietuvių tai buvo ne kas kita, kaip pasikėsimas ant jų brangiausių tiesų, ant jų gyvasties. Kaip tvanas arba audra naikina žmonių laimę ir turtą, taip tas užpuolimas stengėsi sunaikinti lietuvių brangiausią turtą — spaudą, kuri aiškino jiems jų padėjimą, jų reikalus, jų skriaudas, padėjo jiems kovot už duonos kąsnį, gintis nuo vargų ir prispaudimų ir rodė jiems kelią į geresnę ateitį... Ir su dvigubu karščiu ir pasišventimu šoko lietuviai gintis nuo užpuolikų. Laikraščiai buvo pilni žinių apie lietuvių skriaudas ir daromą jiems neteisybę. Tapo sužadintos naujos spėkos, atsirado nauja eilė darbininkų ant tautiškos dirvos. Pradėta dar smarkiau platinti lietuviškus raštus ir lipinti atsišaukimus, baltus, žalius, raudonus, geltonus. Medžiai, tvoros, sienos, visi pašaliai skelbė pakeleivingiems apie Lietuvos vargus ir skriaudas. Daug raštų buvo dalinama dykai. Kalėjimai buvo pilni lietuvių, bet į jų vietą stėjo kiti, teipjau drąsus ir pilni tėvynės meilės. Emė plaukti gausios aukos kankintiniams šelpti, raštams išleisti, atsirado naujos draugystės apšvietimui platinti, kankintiniams ir raštinin-

*) „Uk“ 1902 m. N. 7 ir N. 11. † iš jų d-ras Vaineikis buvo apkaltas nuo 23. V. 00 iki 27. II, 02, t. y. 2 metu be 3 mėnesių,

**) v. Kor iš Panevėžio pav. p.

kams šelpti, spektakliams lošti¹⁰, be to rinkta aukos pastatymui mirusiam pabaigoj 1899 m. Dr. V. Kudirkai, rinkta aukos ir senovės daiktus įrengimai Lietuviškos Parodos Paryžiuje ir tt. Išleidimas lietuviškų raštų kilte kilo. Nuo pradžios 1900 m. išleidimas „Ukininko“ tapo padidintas: vieton 450 ekz. spauzdinta kas mėnuo po 1000 ekz., o „Varpą“ pradėta išleidinėt kas mėnuo, o ne sykį i 2 mėnesiu. 1901 m. nuo „Ukininko“ tapo atskirti nekalto turinio raštai ir išleidžiami šale „Ukininko“ po vardu „Naujienos“. Beto buvo išleidinėjamos teipgi knygutės ir atsišaukimai. Iš „Ukininko“ išleistuvės išėjo šie atsišaukimai: „Kas tur ausis teklauso“, „Tėvynė pagalbos šaukias“, „Žmogaus tiesos“, „Kaip auginą lietuvius gimnazijose“, „Ginkime savo kudukius ir tikėjimą“, „Neapleiskime savo vaikų.“ Knygučių išleista: 1900 m. 4, 1901 m. — 4, 1902 m. — 6*, 1903 m. — 5. Knygutės buvo tankiausiai 2-jų laukų didumo ir spauzdinosi po 3000 ekz.

Kaštai išleidimo lietuviškų raštų 1899 metuos nesiekė nė 2000 markių, o 1902 m. jau užaugo veik iki 6000 markių, t. y. i 3 metus trigubai pasididino. Aukų raštams išleisti 1899 m. įplaukė tik 931 markė (apie 430 rublių), o 1902 m. — 3569 m. (apie 1652 rublių), t. y. veik 4 syk daugiau. Raštininkų skaitlius teipgi žymiai pasididino. Iš apskaitymo „Ukininko“ redakcijos matyt, kad 1900 m. „Ukininkas“ turėjo 33 sandarbininkus, o 1901 m. „Ukininkas“ su „Naujienoms — 56, tarpe kurių buvę 20 t. y. daugiau kaip $\frac{1}{3}$, sunkios rankos raštininkų (sodiečių), 1902 ir 1903 metuos jų skaitlius turėjo būt da didesnis.

Beto 1902 m. tapo padarytas susivažiavimas „Varpo“ ir „Ukininko“ šalininkų, kurie susitelkė i vieną draugystę, vadinamą Lietuvių Demokratų Partija, apsvarstė pamatus savo darbavimos, įvedė geresnę tvarką reikaluose raštų išleidimo, o pabaigoj 1902 m. apgarsino „Varpe“ trumpą sutrauką savo pažiūrų, troškimų ir reikalavimų.

Atsiminus, kad tame tarpe lietuviai buvo smarkiai persekiojami, kad pavasarį 1902 m. daug inteligentų lietuvių buvo išvyta iš tėvynės reikia ne mažai stebėtis, kad tiek daug tapo atlikta, kad tiek daug atsirado drąsos, energijos, dvasiškų ir materialškų spėkų.

) čia nepriskaitytos 2 knygutės „Kudirkos Išdo“ išleistos, ir 2 knygutės, išleistos Škotijos Šviesos Draugystės.

1904 m. t. y. paskutini¹¹ji metai trečiojo penkmečio „Ukininko“ gyvenimo, priguli prie prastesniųjų, jei žiūrėti ant daugumo atspauzdintų raštų: iš „Ukininko“ išleistuvės išėjo veik 2 syk mažiau raštų, negu 1903 metuos. Priežastis tokios atmainos buvo pirmiausia ta, kad pabaigoj 1903 metų tapo sustabdytas išleidinėjimas „Naujienu“; kadangi „Naujienu“ visas numeris užėmė 1½ lanko, per tai kas mėnuo spauzdinosi apie 1500 laukų mažiau. Dėlei tokios atmainos, žinoma, turėjo žymiai susimažinti ir pačių sandarbininkų skaitlius mūsų įtekmė ant jaunų raštininkų ir žmonių. O „Naujienu“ išleidinėjimas tapo dėlto sustabdytas, kad jis buvo didei apsunkinęs mūsų naštą, o sodiečiai, kuriems „Naujienos“ buvo paskirtos, nesuprato dar reikalo šelpti pinigais „Ukininko“ ir „Naujienu“ išleistuvę; be to išleidinėjimas „Naujienu“ nesirišo stačiai su ap- rinktais Lietuvių Demokratų Partijos keliais, nesa „Naujienos“ nekovojo prieš valdžią, o „Ukininkas“ nuolat skelbė, kad mes galime apginti savo tiesas tiktai eidami kovos keliu.*) Sustojant išleidinėti „Naujienas“ visa atyda tapo atkreipta ant išleidinėjimo „Ukininko“, kaip svarbiausio ginklo mūsų tiesoms ginti. Politiškas darbas neapsistojo. Už svarbiausią darbą laikyta ne tiek rūpestį apie lietuviškos spaudos įgijimą, kiek išleidinėjimą ir platinimą priešingų valdžiai raštų; pakėlimą tautiškai-politiško žmonių susipratimo, organizavimą slaptų draugysčių ir tt. Kad tas darbas buvo didei naudingas ir praktiškas, neužilgo patvirtino Vilniaus general-gubernatoriaus Mirskio „Raštas apie lotyniškai — lietuviškas raides“, paduotas carui pradžioj 1904 metų ir apgarsintas 1904 m. „Varpe“ № 5. Tame Rašte Mirski sako: „butinai reik leisti Maskolijoje spaudinti lotyniškai-lietuviškomis raidėmis lietuviškas knygas ir laikraščius“, nesa „nė kokia galybė negali suturėti vis kaskart didesnio lietuviškų knygų platinimos“ „lietuvių tautiškas kilimas sprūste sprūsta iš vyriausybės rankų“ ir esant uždraustai lietuviškai spaudai, „ilgainiui visa tauta gali teip subrusti, kad pati vyriausybė turės ne mažai vargo.“

Apie Lietuvos ateitį Mirski atsiliepia tokiu būdu: „ateitis šios tautos yra nutarta — sutirpti Maskolijos gyventojų

*) Tam tikro dokumento apie priežastis sustabdymo „Naujienu“ išleidimo pas mus nėra (archyve). Nurodytos priežastys — mūsų žodžiai. Red.

minioj... persekioti lietuvišką¹² kalbą už mokyklos sienų nėra reikalo: lietuviai virs maskoliais ir patis, be priedartos“.

Tas Mirskio raštas galutinai pertikrino aukštesniąją valdžią ir 24 d. balandžio (7 d. gegužės) tapo caro užtvirtintas įstatymas apie panaikinimą uždraudimo lietuviškos spaudos. Tokiu tai būdu griuvo ta baisi siena, Muraviovo-Koriko pastatyta, kuri per 40 metų stengėsi lietuviams užstoti gaivinančią šviesą, — tapo sutraukti sunkūs pančiai, į kuriuos tapo įrakyta lietuvių tauta ir pavesta globai Muraviovo-Koriko įpėdinių ir apaštalių.

Ir tą sieną sugriovė ne Mirskio ranka, ne caro arba ministerių malonė, bet lietuviškieji, ypatingai priešingieji valdžiai, raštai, tą sieną sugriovė mylintieji savo tėvynę lietuviai, ką tuos raštus išleidinėjo ir platino, ką aukavo savo spėkas, rašydami į laikraščius ir šelpdami juos pinigais, ką naktimis nemigo, lipino atsišaukimus, ką vargo kalėjimuos, ką šelpė kankintinius ir ant tautiškos dirvos dirbančius... Męs neprivalome girtis, kad męs esame privertę valdžią panaikinti lietuviškos spaudos uždraudimą; apie tai aiškiai kalba pats Mirskis savo rašte ir prisipažįsta, kad nėra tokios spėkos, kuri galėtų sulaikyti lietuviškų knygų prasiplatinimą. Velydamas aukštesniajai valdžiai panaikinti spaudos uždraudimą, jis ne lietuviams, bet valdžiai gero velija, nes tikisi, kad spaudai perėjus į Maskoliją, apsisistosias pludimas negeistinių raštų iš užsienių į Lietuvą, kad lietuvių tautiškas kilimas, kuris, spaudai uždraustai esant, sprūste sprūdo iš valdžios rankų, po spaudos leidimo pereisias į rankas maskolių valdžios, kuri auklėsianti pati tautišką lietuvių kilimą (su nagaika ir cenzūra!) dabosianti, kad tas kilimas neprieštarautų maskolių valdžios troškimui, kad „lietuviai virstų maskoliais,“ pravoslovais, kad galų gali „sutirptų Maskolijos gyventojų minioj“... Toks tai yra troškimas maskolių valdžios. Ko troško Muraviovas spaudą uždraudždamas to pat trokšta jo įpėdiniai Lietuvoj dabar, 40 metų praslinkus. Siekimai valdžios Lietuvoj nepersimainė, tik persimainė vartojamieji valdžios įrankiai.

Męs, supratę valdžios siekimus, negalime per daug džiaugtis iš įvykusios atmainos: nors męs per 15 metų be paliovos kovojome už spaudą, bet mūsų darbų vaisiais naudosis daugiausiai tie, ką visai nekovojo už mūsų tiesas, ką nesirūpino mūsų tautos reikalais, o per tai negalėjo permąstyti nė valdžios politikos nė mūsų šios gadinės rūpesčių. Toks nesusipratimas naujųjų tautos

vadovų pasirodė jau gegužės mėn¹³syj, neužilgo po spaudos leidimo: nežinodami, matyt, kokia yra priežastis ir tikslas panai-kinimo lietuviškos spaudos uždraudimo. jie dėkavojo ir kitus kalbino dėkavoti valdžiai už spaudos leidimą, tarytum už kokią dovaną, arba suteiktą lietuviams malonę. Tuo tarpu ta tariamoji „malonė“ tai ne kas kita, kaip tik naujas būdas persekiojimo lietuvių laisvės, nauji spąstai, naujos žabangos, nauji pančiai, nauji įrankiai seniems Muraviovo užmanymams įkūnyti... Ir gaila darosi lietuvių, kurie nežino paslėptų valdžios užmanymų, kurie džiaugiasi igiję spaudą, bet užmiršta, kad tos spaudos penas nėra sveikas, bet valdžios tarnų — cenzorių sudarkytas, kad ta spauda neparodys tikrųjų mūsų gyvenimo reikalų, negalės mus ginti nuo skriaudų ir neteisybės, nuo valdininkų sauvalės, neteisingų teismų (sūdų), pragaištingo mokslo maskoliškųjų mokyklų, pravoslavijos žabangų ir t.t.

S. Z.

16. XII. 1904.

Muraviovo testamentas.

(1864—1904).

Lenkų sukilimas 1863 m. tapo apskelbtas viešai Varšavoje 22 d. sausio. Lietuvoje pradėjo lenkai rinktis į kuopas giriose vasario ir kovo mėn. Trakų pavietae Vilniaus gub. buvo maištininkų vadu Vislouch, o Lidos pavietae — Narbutas, sūnus žinomo Lietuvos istoriko. Kauno gub. kovo mėn. apėmė valdžią ant maištininkų buvęs pulkininkas jenerališkojo štabo Zygmantas Sierakauskas. Iš viso Kauno ir Vilniaus gub. buvę apie 10000 susikilusiųjų. Bet tie sukilėliai veik visai neturėjo ugniašovių ginklų. Tuo tarpu rusų kariumenės Kauno ir Vilniaus gubernijose buvo apie 30000, su ginklais, dagi patrankomis (armotomis). Taigi žmonės neapsiginklavę, gali sakyti, su tuščiomis rankomis norėjo išvyti iš Lietuvos maskolius ir atimti nuo jų patraukas. Maišto vadovai Lietuvoje (Wydział Litewski) buvo priešingi sukilimui, bet jų pasipriešinimas nieko negelbėjo: daugumas vadovų, tarytum kokio karščio apimti, vedė sukilimą savarankiškai.

Kauno gub. aplink Z. Sierakauskį, sako, buvo susirinkę apie 2000 žmonių daugiausia sodiečių. Tarp maištininkų buvo ir kunigai: Mackevyčia, Peža ir Brzoska, kurie turėjo savo kuopas-dalgiais apsiginklavusius kareivis. Iš kunigų labiausiai

apgarsėjo kun. Mackevyčia, kuris¹⁴ pradžioj turėjo tik 70 žmonių, o vėliaus Z. Sierakauskas jam pavedė visą batalijoną iš 500 šiaip-teip apsiginklavusių sodiečių.

Balandžio mėn. maištininkai laukė pareinant iš Londono ginklų. Bet ginklai neparėjo ir noroms nenoroms reikėjo kirstis su maskolių kareiviais. Pabaigoj balandžio Panevėžio pavieta Z. Sierakauskas tapo pašautas ir už kelių dienų suimtas ir nugabentas į Vilnių. Lidos pav. Vilniaus gub. tapo nušautas maištininkų vadas Narbutas. Maištininkai, netekę savo vadų nupuolė ant dvasios ir sukilimas emė eiti silpnyn.

Tuo tarpu Peterburge galvota, kaip apmalšyti lenkų sukilimą. Pradžioj sukilimo buvo Vilniaus general-gubernatoriu Nazimov, bet kiti jį laikė už lėtą ir esantį po lenkų įtekme. Patarta siųsti į jo vietą kitą general-gubernatorių, staigesnį, smarkesnį, veiklesnį. Tapo aprinktas į Nazimovo vietą Muraviov ciecoriškųjų rūmų ministeris. Tas Muraviovas 1825 metuos prigulėjo prie Maskolijos maištininkų, t. v. „dekabristų“, kurie reikalavo nuo valdžios konstitucijos, bet vėliaus nuo jų atsiskyrė, išdavė savo draugus ir tokiu būdu išipirko į valdžios malonę. Nuo 1831 iki 1835 m. buvo Gardino gubernatorium ir apgarsėjo kaip stropus rusifikatorius. Nors nesyki buvo nusikaltęs, bet visuomet išeidavo teismus ir galų gale išimalė į ciecoriškųjų rūmų ministerius. Priimdamas vietą Vilniaus general-gubernatoriaus, Maraviovas reikalavo, kad nieks į jo darbą nesikištų, t. y. kad jam būtų duota neabribuota valdžia ant visų 6 gubernijų: Kauno, Vilniaus, Grodno, Minsko, Vitebsko ir Mogilevo. Vilniaus generalgubernatoriu jis tapo ciecoriaus paskirtas 1 (13) d. gegužės. Keliaudamas Vilniun 13 (25) d. gegužės apsistojo Dinaburge, kame buvo apkaltas Leonas Plioteris, kuris buvo užpuolęs ant maskolių traukinio, vežusio ginklus. Liepus Muraviovui, Leonas Plioteris buvo pakartas 15 (27) d. gegužės. Vilninun atvyko Muraviovas 14 (26) d. gegužės.

Tame tarpe maištas jau buvo veik suslėgtas, tik kur-nekur slapstėsi maištininkai. Todėl Muraviovas ne tiek buvo reikalingas maištui malšinti, kiek nelaimingiems maištininkams ir ir priešginiams persekioti, bausti, keršyti. Jo kerštas teip buvo didelis, kad pasiekė ne tik pasikėlėlius, bet apskritai visus Lietuvos lenkus ir sulenkėjusius lietuvius, dvarponius, kunigus, valdininkus, žodžiu, visą kraštą. Nuo Muraviovo prasidėjo

nauja gadynė Lietuvos gyvenime, naujas valdymo būdas (politika), nauja persekiojimų eilė. Muraviovo apsisėjimas Lietuvoj teip buvo atšiaurus ir žvėriškas, kad gali būt prilygintas tik prie darbų Ivano Baisiojo, Nerono ir kitų kraugerių. Prieš kunigaikštį V. A. Čerkasni patė Muraviovas sykį pasigyręs, kad „tankiai apkaldavęs kitus be mažiausios kaltybės, dagi nesant abejojimo apie jų kaltybę“. Už savo žvėriškus darbus jau 11 d. rugsėjo (n. s.) Muraviovas tapo apdovanotas Šv. Andriejaus ordenu. Spalių mėn, kaip rašo pats Muraviovas, maištas buvęs visiškai suslėgtas. Muraviovas norėjo atsisakyt nuo savo vietos, bet, carui paprašius, liko dar ilgiau ir užmanė visą eilę reformų. Tikslu tų reformų buvo išvyti iš Lietuvos lenkus, o į jų vietą atsiųsti rusus, įvesti visur rusiškąją kalbą, rusiškuosius valdininkus, popus, platinti cariškąją mokslą, pravoslaviją ir tt. 14 (26) d. gegužės 1864 m. Muraviovas padavė Aleksandrui II „memorialą apie kai-kurinos klausimas valdymo Šiaur-Vakarių Krašto“ ir tame memoriale (rašte) išguldė visus savo užmanymus. Čion mės nurodysime svarbesnius Muraviovo užmanymus:

1. padidinti algas Lietuvos popams iš kontribucijos ištekliaus;
2. išnaikinti tuos Rymo-katalikų klioštorius, kurie šiokių ar tokių būdu įsimaišė į maištą;
3. apribuoti tiesas katalikų dvasiškių:
a) statant bažnyčias ir b) užimant jiems vietas;
4. statyti daugiau cerkvių Lietuvoj.
5. prašalinti lenkiškąją kalbą iš visų mokyklų;
6. įkurti maskoliškas mokyklas;
7. padidinti algas valdininkams, atkeliaujantiems iš Maskolijos į Lietuvą;
8. sumažinti skaitlių valdininkų lenkų.

Memorialas Muraviovo tapo pavestas apsvarstymui tam tyčia paskirtai komisijai ir galų gale tapo priimtas. Padidinti popų algoms tapo paskirta iš kontribucijos apie 400 000 rub; iki pabaigos 1864 m. tapo išnaikyta daugiau kaip 35 katalikų klioštorių,* kunigai pateko po aštrios policijos priežiūra; vieton lenkiškųjų mokyklų pradėta rengti maskoliškas mokyklas; pakėlus valdžiai algas valdininkams rusams susispietė į Lietuvą

*) v. Русская Старина, 1883 m.

apie 1000 rusų, atvykusių 16 Maskolijos.*) 1864 m. kilo teipgi užmanymas pritaikyti prie lietuviškų raštų maskoliškas litaras ir tokiu būdu atitolinti lietuvius nuo lenkų ir suartinti juos su maskoliais. Tas užmanymas patiko Muraviovui ir jis išleido tam tikrus paliepimus.

17 (29) d. balandžio 1865 m. tapo paskirtas general-gubernatoriu fon Kaufman, direktorius kanceliarijos karės ministerio. Muraviovas apleido savo vietą, (apdovanotas grovo titulu), bet jo politiką vedė toliaus jo vietininkas. Da 1865 m. Kaufmanas atkartoja paliepimas Muraviovo apie uždraudimą lietuviškos spaudos, o 13 (25) d. rugsėjo 1865 m. vidaus dalykų ministeris Valujer, užtvirtina Kaufmano paliepimus, norėdamas, kaip ir Kaufmanas „veikia su lietuvių su Maskoliais ir praplatinti maskoliškąją kalbą“. 10 (22) d. gruodžio 1865 m. tapo uždrausta lenkams dvarponiams Šiaurvakarių Krašto parduoti žemę ypatoms „lenkiškojo kilimo“. 1 (13) d. sausio 1866 — rašo Muraviovas savo atminimuose — Aleksandras II išreiškęs „savo troškimą ir tvirtą reikalavimą, kad visas Šiaurvakarių Kraštas būtų surusintas“.

Toki tai testamentą paliko Muraviovas Aleksandrui II — jam ir maskolių valdžiai. Per ištisus 40 metų eita pėdomis Muraviovo ir dabar da einama: už žmonių pinigus persekiojama yra žmonių kalba, žmonių tikėjimas, statomos maskoliškos mokyklos su maskoliais — mokintojais, veisiamos cerkvinės mokyklos su mokintojais popais, apmokamos žmonių pinigais vietos teistojų (sūdžių) ir valdininkų pavedamos maskoliams, veisiamos cerkvės kur reik ir kur nereik, katalikams apsunkintas, o maskoliams palengvintas pirkimas žemės, persekiojami lietuviai, ginami maskoliai, visa šalis pavesta maskolių — valdininkų ir policijos sauvalei ir priežiūrai, nė teismuose (sūduose) nė administracijoj nėr lygybės, nėr teisybės, valdininkai ir teistojai (sūdžios) ištvirkę, paperkami, ant kiekvieno žingsnio neteisybės, žmonių skriaudimas ir lupimas, mindžiojimas brangiausių žmogaus jausmų ir tiesų.

Už ką gi lietuviai yra teip baisiai kankinami, už ką tapo ant jų uždėtas toks sunkus nežmoniškas jungas? Už maištą

*) pradžioj 1865 m. mokintojais gimnazijų buvę jau vieni rusai; rusiškųjų mokyklų buvę daugiau kaip 600; pirnamoksliams mokytis atvyko Lietuvon iš Maskolijos keli šimtai seminaristų.

1863 m. pats Muraviovas kaltin¹⁷ ne žmones, ne lietuviškai kalbančius Lietuvos gyventojus, bet tik lenkiškai kalbančius Lietuvos dvarponius, kunigus ir valdininkus. O kas gi buvo tie lenkiškai kalbantieji ponai? Tai buvo arba atvykę iš Lenkijos lenkai arba Lietuvoj gimę bet visiškai sulenkėję, lietuviai. Tautiško susipratimo lietuviai tame tarpe, gali sakyti, visai neturėjo: lietuviškoji inteligencija kalbėjo tik lenkiškai, skaitė lenkiškas knygas, manė taip, kaip tikrieji lenkai, turėjo tuos pačius užmanymus, ir troškimus, svajojo apie atgaivinimą Lenkijos „od morza do morza“ (nuo marių iki marių) drauge su jos provincijomis Lietuva ir Ukraina. Lietuvos inteligencija buvo pilninteliai patekus po globa lenkiškosios inteligencijos, lenkiškojo apšvietimo, lenkiškosios kultūros. Lietuvos inteligentai tai buvo Lenkijos augintiniai, todėl ir nedyvai, kad Lenkijos laimę jie laikė ir už Lietuvos laimę. Bet nors ir vienoks buvo teikiamas apšvietimas Lenkijos ir Lietuvos jaunuomenei, tai visgi, kaip senovėj, taip ir kilus 1863 metų maištui, lietuviai pasirodė esą rimtesni vyrai, negu lenkai: jie giliau apsvarstė dalykų stovį, geriau įspėjo ateitį ir viso užmanymo pasisėkimą, todėl, tika prasidėjus maištui. Lietuviškasis Skyrus išakęs maištininkų vadovams, kad „nesimuštų su priešininkais“*) . . .

Nors Maskolijoj ir Lietuvoj jau buvo išleistas manifestas apie atliuosavimą žmonių nuo baudžiavos, bet da daug buvę sodiečių baudžiavą tebeinančių ir po ponų valdžia esančių. Kunigai turėjo da didesnę ant žmonių įtakmę negu ponai. Lenkų valdžios manifestai buvo skelbiami bažnyčiose iš sakyklų ir žmonėms aiškinami, kaip tikrosios valdžios balsas. Beto prasidėjus maištui ir laike maišto tapo išleisti du lenkų valdžios atsisaukimu lietuviškoj kalboj. Maskolių valdžia teipgi išleido savo atsisaukimą į žmones lietuviškoj kalboj (lotyniškais litaromis), bet vargu jis galėjo įgyti tarpe žmonių tokį išsitikėjimą, kaip lenkų išleistieji atsisaukimai ir Lietuvos kunigų balsas.

Muraviovas suprato, kad vyriausia sukilimo priežastis yra sulenkėjimas Lietuvos dvarponių, kunigų, valdininkų ir kitų inteligentų, kad tik per sulenkėjimą Lietuva tapo įtraukta į sukūrį politiškai-tautiškojo Lenkijos gyvenimo. Suprato tai ir kairie Maskolijos mokslininkai, raštininkai (pvz. Gilferdingas) ir

*) v. „Zygmunt Sierakowski.“ W. Koszczyc. Lwów 1891, p. 72.

velijo žadinti tarpe lietuvių tautišką susipratimą, duoti lietuviams didesnes tiesas, vieton lenkiškųjų pradedamųjų mokyklų įkurti lietuviškas mokyklas su lietuviška išguldomąja kalba, įtaisyti lietuviams stipendijas prie Maskvos ir Peterburgo universitetų ir t.t. Tautiškai susipratus lietuviams — manė jie — atsirasiąs ištikimiausias ginklas priešais lenkų viešpatavimą ir įtakmę Lietuvoj. Taip manė akylesnieji Maskolijos raštininkai, bet jų užmanymai ne tiko Muraviovui, įtikėjusiam į galybę ir išganytingumą kartuvių, kančių ir kumščios. Jo žvėriškas prigimimas troško kraujo, aukų, nusizėminimo ir nusilenkimo, o ne valdinių meilės. Viešpatavimas Lietuvoje kumščios drauge su uždraudimu spaudos per 40 metų nepasiliko be pasekmių. Maskolijos valdžia, statydama paminklą Muraviovui, pastatė sau paminklą teipgi Lietuvos istorijoje (raštuose), priminė lietuviams jų skriaudas, jų dvasiškąjį, 40 metų tvėrusį, skurdą, keliomis dešimtimis metų suvėlino lietuvių tautišką atgijimą ir kultūrišką pakilimą, palengvino prasiplatinimą Lietuvoj lenkiskųjų raštų ir lietuvių su-lenkėjimą ir, mindama po kojų brangias lietuvių tautos tiesas išnaikino lietuvių širdyse teipgi meilę ir prisirišimą prie Maskolijos, o pasėjo vien sėklą neišsitikėjimo ir neapykantos.

Nepasiliks be pasekmių ir tai kas dabar daroma. Geri darbai atneša ir gerus vaisius, blogi darbai — blogus vaisius.

S. Z.

Naguose nevidonų*)

III.

Saulutė neseniai buvo nusileidus. Nutilo paukščiai, vėjelio nė klest. Pilka migla iš tolo šmėkšojo lomose. Jaunūmenės daina suskambėjo, ir neišpasakytas smagumas ir liūdnumas liejosi į širdies dugną. Šunkeliu parbarškia vežimėlis, kuriame sėdi lyg dvi, lyg trys ypatos, Priešais ant kelio migloje lyg stovi žmogysta ir tarytum ko laukia; — gal nelabasis vaidinasi, — tarė sau važiuotojai, bet drožė sau tiesiog, nes ant drąsos „turėjo po mučia.“ Privažiavus artyn pasirodė raudonsiūlis, suriko „stoi“ ir užkeikęs maskoliškai griebė arkliui už pavadžio. Pamatė važiuotojai, kad įpuolė į nelaimę, ir visus apėmė baimė; kirt

*) v. „Ukininkų“ № 10.

arklini su rimbu iš visos galės, kad tas vargšas spardėsi ir šokinėjo, piestu stojo; bet randonsiūlis jį išlaikė. Ant nelaimės ratai vienos pusės išmuko į iškasą (grabę) ir vežimėlis apsivertė, išdribo žmonės, pasostės ir . . . keli pundai lietuviškų knygų.

Vyrai buvo bepuolą raudonsiūlio smaugti, bet jis išsitraukė šoblę ir smarkiai pradėjo apie save švytuoti; drauge važiavusi mergaitė ėmė balsiai verkti, dėlto vienas iš vyrų nenorėdamas, kad pakiltų triukšmas nunešė tolyn mergaitę, o antrojo vyro susimaišė pėdos, bijojo, kad netaptų suimtu ar perkirstu, ir nubėgo sau. Raudonsiūlis atvertė vežimėlį, sudėjo į vežimą pasostes ir knygų pūdus, įsisėdo ir važiuoja kaip su savo, džiaugdamas gerą gróbį laimėjęs. Bet neužilgo užpakalyje pliūptelėjo — išmušė šūvis. Atsisuko raudonsiūlis, žiūri — atsiveja jį žmogus mosuodamas su šaudykle. Pamatęs naudonsiūlis, kad jam gal būt blogai, išsoko iš vežimėlio ir maskoliškai sukeikęs pasileido bėgti. Žmogelis įsisėdo į vežimėlį ir apsukęs arkli atgal nubarškėjo sau, kad daugiau joks raudonsiūlis nematė nė to arklio nė vežimėlio su tavoru.

Rytas. Užraudonavo tekėdama šviesioji saulutė ir vėl į juodą debesį įlindo. Subildėjo trys vežimai pilni žandarų, žemskių ir šmekerių sustoj ties bakūžele Kalniaus, išsiriti iš ratų visa gauja, apstojo laugus ir duris ir atkišę ugniašovius ginklus patyka kvėpuodami laukė tarytum ko išlendant. Keletas įsilaužė į vidų kambario ir rado tykai ir ramiai bemieganti Kalnių su pačia ir vaikais. Prišokę išplėšė vargšą iš lovos, davė kelias kumščias ir vienmarškinį nutempė pas vežimus:

— Ar tas? — paklausė vieno raudonsiūlio su skylėta rudinės nugara.

— Tas pats, tas pats! . . . į mane šovė, mano štai nugara sušaudyta — atsiliepė raudonsiūlis ir užkeikė maskoliškai.

— Eik, šuns snuke, parodysi kur padėjai vežimą su knygomis, o ne tai mes tave užmušime kaip šunį.

— Aš nežinau nė jokio vežimo . . .

Ir pradėjo vargšą Kalnių mušti, kad to net kraujas iš burnos prasimušė, ir grasino užmusimu. Vargšas Kalnius, norėdamas nors ant valandėlės išsisukti nuo raudonsiūlių mūšio, prižadėjo viską pasakyti ką tik žino. Nuėjo visi į netolymus krūmus ten išjieskojo — nieko nerado, ir vėl ėmė Kalnių mušti

už melagystę. Tada Kalnius²⁰ vedė į sodybą karklynus, bet ir ten nieko nerado. Sukilę žmonės stoji prie darbo, o raudonsiūliai vežėsi į miestą Kalnių, nes bijojo jį mušti prie akių žmonių.

Visa gauja raudonsiūlių nudundėjo su Kalnium džiaugsmingi į miestą, uždėjo geležinius pančius ir ištūmė į kalėjimą. Bandonsiūlis nuėjo pas daktarą, kad apžiūrėtų pečius, bet pasirodė, kad nė vieno šruoto nebuvo įlindusio, tik vietomis oda buvo nugremžta. Mat maskolių, kaip vilką, nė šruotai neima!

Kalnius kalėjime. Nusiminęs ir susirūpinęs, atskirtas nuo šeimos. pačios ir vaikų, kurie gal nė duonos kąsnio neturi; ir dabar laiko jį apkaltą, kaip laukinį žvėrį, pusbadžiu dvasina ir veik kasdien pas tyrinėtojų veda. Raudonsiūlis tvirtina, kad į jį Kalnius šovęs, bet Kalnius užsigina, visai raudonsiūlio nematęs. Tyrinėtojis, norėdamas, kad Kalnius prisipažintų, įkalbėjo jam kaltę šovimo, kaip sveikam ligą. Kalnius, ar per neatsargumą, ar per susimaišymą prisipažino nors jokių liūdininkų nebuvo, kurie būtų matę Kalnių šaujant į raudonsiūlį. Tyrinėtojis radęs per savo gudrumą kaltu Kalnių, padavė visą dalyką teismui, ir Kalnius vargšas paliko kalėjime.

— Kasžin kada bus teismas? O kalėjime būti labai sunku; reikalauja įkaito 600 rub. bet ant nelaimės nėra pinigų. — rūpinosi Kalniuvienė. Bėgiojo lakštavo, kol prikalbėjo keturis ūkininkus užstatyti įkaitą nors turtu; bet turtu, pareikalavo 800 rub. įkaito už Kalnių. Įkaitas tapo užstatytas, ir Kalnius paleistas. Apsidžiaugė Kalniaus šeimyna, kad netikėtai sulaukė savo tėtuką, apsidžiaugė ir jis pats; bet neilgam buvo tie džiaugsmiai. Atvažiavo žandarai ir norėjo suimti Kalnių. Kalnius apie tai išgirdęs, nerimo ir ant nieko nežiūrėdamas smuko į užsienį. Šiurpuliai perėmė ūkininkus, užstačiusius įkaitus už Kalnių, bet jau buvo po laikui. Nė lapė nelojo, kaip Kalnius atsidūrė ten, laisvoje žemėje, kur už knygų platinimą netik negaudo, nepersekioja, nekiša į kalėjimus, bet pagyrimą ir dovanas duoda. Visas sunkumas puolė ant ūkininkų, užstačiusių įkaitą, kuri po teismo, prapuolus Kalniui, valdžia plėšte išplėšė nuo ūkininkų. Visi keturi ūkininkai į skolą įklimpo, begelbėdami nelaimėje esanti žmonių, nors kožnam reikėjo užmokėti po 200 rublių, kuriuos visi turėjo skolytis.

L-s.

21 Susipraskim!

(Pabaiga).

Kitame laiške rašo šiais žodžiais:

Vos viena diena tepraėjo, kaip aš tarnauju kariūmenėj, o jau reikėjo daug nukentėti. Nuo 8 ryto iki 9 vakaro laikė mus sugrūstus į krūvą, varinėjo mus į visas puses kaip kokią gyvulių kaimenę. Tris syk mus žinrinėjo daktarai, bet visus pasidavusius ligoniais išrado — „sveikais“. Kada mus, 2000 vyrų, varė nuo komendanto į kazermes, pakelėj veik per ištisą viorstą stovėjo būriai giminių, motinų ir pačių su mažais vaikais ant rankų, ir tik reikėjo matyt ir girdėt, kaip skyrėsi vaikai nuo tėvų, motinų, pačių, kaip verkė ir laužė rankas! . .

Iš to matyt, kad tas žmogus da ne tvirtai tiki, kad reikia bijotis ne to, kas žudo kūną, bet to, kas žudo ir kūną ir dūšią sykiu, todėl ir nenor priešintis, bet apleizdamas savo šeimyną prižada, nepadarysiąs našlaičiais nė vienos japonų šeimynos; tiki į vyriausią Dievo prisakymą, į visų tikėjimų prisakymą — apseiti su kitais teip, kaip nori, kad su tavim kiti apseitų.

Yra tikri karžygiai, ne tie, kuriuos dabar garbina per pokilius už tai, kad jie norėdami užmušt kitus patį išliko gyvi, bet kiti, kurie dabar yra apkalti kalėjimuos ir išvyti į Jakutų šalį už tai, kad atkakliai atsisakė stoti į eilę galvažudžių. Bevelijo kentėti, negu priešintis Kristaus mokslui. Yra ir tokių, kaip tas, ką į mane rašė, kurie stoja kariūmenėn, bet atsisako žudyti kitus. Bet ir tas daugumas, ką eina karėn, nors ir neapsvarsto savo apsėjimo, tai vis-gi gilumoj širdies jaučia, kad blogai daro, klausydami valdžios, kuri atitraukia žmones nuo darbo, nuo šeimynų ir siunčia juos į nereikalingą skerdynę, užgaunančią jų širdį ir priešingą jų tikėjimui. O eina tik dėlto, kad yra teip gyvenimo apipainioti, kad nežino, „kur dingti“.

Tuo tarpu tie, ką yra namie pasilikę, ne tik tai jaučia, bet ir žino ir atvirai kalba. Vakar ant vieškelio susitikau su keliais sodiečiais, grįžtančiais iš Tulos. Vienas jų, eidamas paskui vežimą, skaitė koki-tai lapelį. Aš paklausiau: „Ką skaitai, ar telegramą“?

— Tai vakarykščias; bet turiu ir šios dienos atsakė.

Išėmė iš kišenius kitą lapelį, sustojome ir skaitėme.

— Būt gerai buvę — pasakė — matyt, kas darėsi vakar ant stoties. Baisybės! Pačios, vaikai, daugiau kaip tūkstantis, verkė. Susirinko aplink traukinį, bet artyn jų neleido. Da-gi svetimi žmonės verkė, žiūrėdami į nelaiminguosius. Viena moteriškė iš Tulos tik aiktėlė ir krito negyva; liko septyneta našlaičių. Vėliaus juos patalpino yvairiose prieglaudose, bet tėvo vis-gi nepaleido. Kam mums ta Mandžurija? Ak nestoksta žemės ir čionai. O kiek žmonių ir turto sunaikinta!“

Berots, dabar žmonės jau kitaip kalba apie karę, ne kaip kitąsyk, ne kaip da-gi 1877 metuos. Kas dabar darosi, to da niekuomet nėra buvę.

Laikraščiai skelbia, būk žmonės rodą neišpasakytą džiaugsmą, pamatę carą, važinėjantį po Rusiją kvailinti žmones, siunčiamus karėn. Po teisybei atsitinka visai kas kita. Iš visų kraštų eina gandas, kad vienur pasikorę tris rezervistai, kitur pasikorusi moteriškė, kuriai išplėšė maitintoją — vyrą, kitur vėl moteriškė, neturėdama kuo vaikų maitinti, apleido juos ir tt. Visi nepakakinti, nusiminę. Žodžiai: „už tikėjimą, carą ir tėvynę“, giesmė už carą ir šukavimai: „urra!“ jau nederą dabar tiek, kiek kitąsyk. Dabar žmonėse atgija kitokia dvasia — susipratimas bereikalingumo ir pragaištingumo karių.

Anuo metu Jėzus ilgėjos belaukdamas ir pasakė:

„Atėjau įkurti ugnį ant žemės, kaip-gi trokščiau, kad ji įsidegtų“ (Šv. Lukošius XII, 49).

Tai, ko Jėzus laukė ilgėdamas, jau įvyksta: ugnelė įsidega. Todėl negesikime jos, bet gaivinkime ją ir kurinkime

13 d. gegužės 1904 m.

Vertė iš lenkiško S. Z.

Ruduo.

Nešildo kasdieną saulutė šviesioji.
Trumpyn eina dienos. Žemutė juodoji
Atšalo, o vėjai ir šalnos kasdieną;
Artojai iš lysių išmėto rugieną.
Javai nuvalyti, į kūgius sukrauti,
Ir bulves jau kasa; linukai nurauti.
Visur sodų vaisiai nukritę, nuskinti —
Ar gluosniai, ar obels, nelengva pažinti,

Nes vaisių nė ženklo, 23 lapai jau krinta.
 O ryte pro aušrą, kaip tika prašvinta,
 Tai moters ir traukia į girią grybauti,
 Dabojas, kad sargas nespėtų pagauti.
 Jaunųjų į poras nor kelets sueiti,
 Gaut draugę, jos širdį, jos turtą, jos kraitį;
 Tai mat ir sulauksim vestuvių linksmųjų,
 Palinksmisim širdis po dienų liudnųjų.
 Bet kur tau! . . Nors puikiai rugučiai žaliuoja,
 Nors broliai ramina, nors sesers dainuoja,
 Nors širdį tarytum kvietkelėms apkaišo,
 Bet viens atminimas tą viską sumaišo,
 Kad nēr spindulėlio Lietuvai tėvynei,
 Ir žmonės pasmerkti didžiausioj kankynėj:
 Netur apšvietimo, o nė laikraštėlio,
 Nė knygų laisvų sau, nė kalendorėlio;
 Nes šviestis užginta, už laikraščius gauda,
 O einant iš Prūsų su knygoms sušauda,
 Jei gyvą pagauna, kankina kaip žvėrįs.
 Ar leido teip Dievas? Ar teip jis sutvėrė?

Liepuks.

Žinios.

Meldžiame rašyti žinias tik ant vienos popieriaus pusės, antrą pusę palikdami dyką, ir nors kiek aiškiaus, su dideeniais tarp eilių tarpais. *Red.*

Iš Lietuvos!

Panevežio pav. Į ką buvo pавirtęs spaudos uždraudimas.
 Lietuviški raštai buvo valdžios ginami, bet mūsų žmonės, norėdami apsišviesti, norėdami išmokti gintis nuo savo prispau-dėjų, gabeno sau tuos raštus už brangius pinigus ir skaitydavo. Bet tuoj atsirado ir judošių. Tai valdžios užmokami, tai norėdami kam atkeršyti skundė jie maskoliams savo brolius ir užrodydavo visokiais budais tuos, kurie laikydavo lietuviškus raštus. Dažnai laikraščiuose tekdavo paskaityti apie visokias judošystes. Bet nė viena teip gudriai ir teip nežmoniškai nedorai nebuvo įtaisyta, kaip ta, prie kurios prigulėjo du ūkininku Joniškėlio par, Pane-

vėžio pavieto. Netrukus turi ta byla tikrai eikštėn išplaukti. Tuotarpu galima tik papasakoti, kaip apie ją žmonių yra kalbama.

Pakruojaus miestelio pristavas Koziello, Paltarokas iš Švobiškio sodžiaus ir Šeižis iš Šikštonių sodžiaus ir dar žydas Goldbergas iš Švobiškio buvo užsimanę šitokią gešeftą varyti.

Žydas, suodęs kur pasiturintį žmogelį, pranešdavo apie jį pristovui. Pristavas iduodavo tuoj žydui visą pundą lietuviškų laikraščių, atsišaukimų, knygelių. Su įgautais raštais žydas skubėdavo prie Šeižio, arba Paltaroko, ir jau jų rūpesčiui pavezdavo primetimą tų raštų nurodytam piniguočiui.

Tuomet pristavas atvykdavo kratyti nelaimingąjį ir žinodamas geriau už šeimnininką kur yra sukrauti tie baisiai ginami lietuviški raštai — visuomet juos surazdavo.

Nekaltai užkluptas žmogelis jei nenorėdavo brangiais pinigais išsipirkti, būdavo atiduodamas į žandarų rankas ir kalėjiman uždaromas. Jeigu užmokėdavo, visi keturi sėbrai dalydavosi tokiu nežmonišku būdu išluptais pinigais.

Bus jau kokie keturi metai atgal kaip šiteip atsitiko ir su Joniškėlio parapijos ūkininku Gaška. Jam sėbrai net krasa (pačta) pasiuntė visą pundą atsišaukimų. Paltarokas Linkavos miestelio gatvėse tykojo Gaškos iš krasos išeinant su gerai sau žinomu pundu ir tuoj ten-pat esančiam pristavui užrodė.

Pristavas areštavęs Gašką gatvėje tuoj lėkė ir jo triobą kratyti. Sodžiujė buvo jau visas Šeižio aprūpinta. Dieną anksčiau atėjęs, buk tai su koku reikalu. Gaškams nematant, pundą atsišaukimų įkišė jiems į skrynią.

Kaip Gaška nesigynęs — nieko negelbėjo. Pinigų neišspaudęs, pristavas nugabeno jį į Panevėžio kalėjimą.

Žandarai laikė Gašką kalėjime pusę metų, visaip jį tardydami. Staigu paleido. Tame pačiame laike Švobiškio žydas Goldbergas išnyko nė pėdsako nepalikęs; vieni sako pabėgęs į Ameriką, kiti — į Afriką...

Pasirodė, jog Panevėžio žandarui jau labai keistai ėmė rodytis, kad pristavui Koziellai teip tankiai pasisėkdavo rasti lietuviški raštai.

Žandaras, nieko nesakydamas, pažymėjo jam pristatomus raštus, ir atidavė juos suslėpti atgal tam pačiam pristavui.

Netrukus pristavas Koziella pristatė į žandarų kanceliariją, kart su kaltininku žandaro pažymėtuosius raštus. Žandarui

paaiškėjo pristavo stropumas . . . ²⁵ ir ant to pamato pavedė visą bylą prokurorui. Tuotarpu apkaltinti yra tik Paltarokas ir Šeižis. Žydą, žinoma, sunku surasti. Bet kur dings ketvirtasai sėbras, pristavas Koziello? .. Kodėl jo nematome tarpe apkaltintųjų?

Tai jau turbūt mūsų administracijos paslaptis.

Būtinai lietuviams inteligentams reikia pasirūpinti patirti. kuomet Panevėžio apygardos (акружной) teismas perkratinės tą bylą ir į laikraščius pranešti jo nusprendimą.

Turime dar pridėti, jog abu judošiu Paltarokas ir Šeižis nėra savo apygardoje niekinami už tokius darbus, tik, jiems negirdant, yra balsiai apie juos šnekama. Kvs.

Panevėžio pav. Mobilizacija. Prieš-pat Kalėdas gavau nuo draugo iš Panevėžio pavieto laišką, kur rašo jis tarp ko kito ir apie mobilizaciją. Paduodu tam tikrą iš to laiško ištrauką: „Mobilizacija . . . Nė apie ką žmonės daugiau nekalba, kaip apie tuos varguolius, į nepasviečius varomus galvas guldyti. Ir kiek dar prie to viso bereikalingų baimių kiti sau pasidaro! Niekas dorai nemoka sodžiuose ir miesteliuose perskaityti rusiškųjų apgarsinimų, taigi paistymo be galo ir krašto. Šiandien vienus ima, rytoj — kitus . . . Moters, pamačiusios svetimą žmogų į kaimą įjojant, alpsta tardamos, kad tai jau „paviestkos“. šaukiančios jų vyrus arba sūnus į karę. Daug darbininkų, ypačiai dvaro kumečių pačios, liko su vaikais, kaip ir be pastogės. Ar dvarininkai laikys tokias šeimynas, darbininkų nustoję, — didelis klausimas. Kiti vėl paisto, būk vyriausybė garsinusi, jog imsianti žemę nuo ūkininkų, Amerikon išbėgusių, ir dalysianti toms šeimynoms, kurių tėvai karėn iškeliavo. Paisto, būk iš mūsų N. valsčiaus 200 reikėjo stoti, o tik 12 iš viso tepasirodę. Būk kaip vakar (12. XII) Panevėžyn atvarę nuo sienos 40 bėgusiųjų į užsienį. Šit visokios naujienos, kurias žmonės su plakančia širdžia, su baime ir skurdu viens-kitam sodžiuje pasakoja. Kas ten miestuose dedasi, kur gal teipgi ant amžių varguoliai skiriasi nuo viso, kas brangu ir artima buvo?! .. Panevėžyje buvo liepta miestiečiams priimti sušauktuosius rezervistus po du, po tris į kiekvienus namus.

Tiek man rašė draugas. Nepadaviau čia valsčiaus vardo, iškur rašyta, bet tai ir ne tiek svarbu. Svarbiausia — patsai mobilizacijos faktas ir tai, kokią sujudimą daro ji tarp žmonių, kaip valdžia, matoma, stengiasi platinti po žmones įvairias

bauginančias puskalas (apie žemės atėmimą nuo pabėgusiųjų i užsienį), rūpindamos tokiu būdu suturėti žmones nuo bėgimo, kaip, pagaliau, žmonės nenoromis, tik varu varomi eina į karę. Ir nėra kas tiems nepakakintiems žmonėms teisingą kelią nurodytų retežiams nusikratyti, kareį sustabdyti, nėra kas visus juos sujungtų į vieną didelę spėką, kuri savo norą parodytų, laimės ir teisybės kelią pasitiestų! . . . J. Mž.

Skriandžiai (Starpolės pav.). *Veiverių žemskių starša važiojo lietuviškus atsisaukimus, o nubaudžia valdžia už tai Joną Grinių.* Apie pusę Lapkričio mėnesio parėjo nuo Varšavos general-gubernatoriaus paliepimas atiduoti po aštria policijos priežiūra ant dviejų metų Joną Grinių, Sasnavos parapijos. Tasai vaikinai buvo kaltinamas už du prasikaltimu. Pirmas: Starpolės žandarų viršininkas Tarasovas pavasari šių 1904 m. iškrėtė Jono Griniaus tėviškę, kur Jonas tankiai prisilaiko, ir rado knygutę „Paskutinis pamokslas kun. Petravičiaus“; už tai J. Gr. buvo patrauktas prie atakymo už užgavimą pravoslavų tikėjimo ir popų ar už nedanešimą, kad jis žino esant tokią knygėlę, kuri užgauna anuos dalykus; bet Suvalkų apielinkės sūdas nerado tame jokio prasikaltimo, ir J. Gr. gavo nuo valdžios popierą (pabaigoj rugpiučio mėn. 1904 sen. st.), kad jis nuo to apkaltinimo liuosas.

Antras apkaltinimas buvo, kad jisai J. Grinius užsiimęs platinimu lietuviškų atsisaukimų, kurių šimet Suvalkų gubernijoje tyčia dikčiai paplito. Šią vasarą vienu kartu buvo išlipinti ir išmėtyti atsisaukimai vardu „Karė“, Veiverių žemskių starša net per 4 dienas po atsiradimui jo gminose tų atsisaukimų nedanešė apie tai savo vyriausybei. Už tokį tingėjimą gavo jisai keletą parų stovėt ant gatvių Starpolės. Nėr ką daryt, važiuoja žemukas į Starpolę atbut savo korą, pakeliui sustoja Skriandžiuose pas prabaščių Bliudžinską pasiganyt ir degtinės atsigert. Pabuvęs, kiek jam tinkama, pas prabaščių už stalo,*) žemskis išėdo į savo bričkutę ir nuvažiavo toliaus. Atėjus laikui vėl sustot žemskis pakelia pasostę šieno pastūmt . . . Ugi žiuri — po pasoste pundelis raudonų popierių. O kad tave! — suriko žemukas maskoliškai, net jam plaukai pasišiaušė —

*) Gėda, kad kunigai iš baimės, idant žemskis nepadarytų ką blogo jiems, tankiai per arti leidžiasi prie savęs tokius šunelius. *Vilutė.*

27
 tai buvo pluokštas atsišaukimų apie karę Na ką čia daryt. Reik jieškot, kas jas pakišo. Besiganant žemskiui Skriaudžiuose buvo ir Jonas Grinius, kuris tenai tuomet bažnyčia grožino. Ant jo jau ir pirmiaus žemskis dantį griežė, kad nevaišino jo ir neduodavo gero. Prasidėjo šnipinėjimai, su kuo suseina Grinius, kur būna, kur važinėja, ką kalba, bet nieko tikro nesusekė, nieko negalėjo atvirai J. Grikiui prikišt; ale visgi ant galo pagalios iš to viso išėjo, kad dabar ant 2 metų atsidavė jį ant žemskių valios. Reikia žinoti, kas tai yra atvira policijos priežiūra Rusijoje — žmogus esąs po atvira policijos priežiūra turi gyventi vienoj vietoj, persikelt į kitą nors į netolimą vietą gali tik iš policijos daleidimo; pas jį policija gali dieną ir naktį išigrianti į namus ir padaryt krata; žodžiu, policijos priežiūra tai yra didelis suspaudimas žmogaus liuosybės.

Kiek galima buvo numanyt iš policijos prasitarimų, buvo perstatytas J. Grinius tiesiog ant ištėrimo į svetimas gubernijas, bet manifestas dėlei atsiradimo sosto įpėdinio turbūt sumažino tą nubaudimą ant atviros policijos priežiūros. Ant galo, kas gali tas paslaptis žinoti. Prasikaltėlis gali nei žinote nežinot už ką jį baudžia. Nuėjo J. Grinius pas žandarų viršininką pasiklausti, už ką jį nubaudė. Tasai nesako, nes tai esant paslaptis: „ot, girdi, jūs ne toki, kaip visi kiti, per tai ir paženklinome jus.“ Navatnas daigtas, jeigu mane už ką baudžia, tai aš turiu rodos tiesą nors pasiteisinti arba dasi-žinot, kame mano kaltė. Bet Rusijoje visai kitaip darosi — čia tankiai visai nežinai, už ką tau deda ant sprando sunkią bausmę. Na ar gali tokią tvarką kęst?

Tik truputį žmogus išimislini į tokią neteisybę ir turi jau pastoti Rusijos valdžio priešininku, turi iš perpykimo stoti į eiles tų, kurie rūpinasi nuversti tą netikusią tvarką viešpatystės.

O gal ir gerai valdžia daro tokiomis neteisybėmis, nes didina terpu žmonių neapykantą prieš save ir pati kasa sav duobę, į kurią būtinai turės gal ir nepoilgam įkliuti. Tiktai doras sūdas gali žmogų bausti. Kitose viešpatystėse policija tik su daleidimu sūdo gali žmogų suimti ir tik labai retuose atsitikimuose gali tai padaryti pati be sūdo, ale už tai jeigu apsiriktų ir užkliudytų koki-nors žmogų nekaltai — policija aštriai pati atsako už tai prieš sūdą.

Pagal „Ukaza“ Aleksandro II apie įtaisymą gminų, gminos sueigos gali rūpintis savo reikalais. Man rodos, kad liuosybė gminos sąnarių turėtų gminės sueigoms rūpėti. Taigi ar neat-siras išmintingesnė kur gminos sueiga, kuri padarytų gminos sueigos nutarimą, joguei reikalauja nuo augštesnės valdžios, idant gminos gyventojai būtų tikrai per sudą baudžiami, idant policijai (vis tiek — ar tai ministeris, ar tai žemskis ar žandaras) būtų atimta valia be sūdo gminos gyventojus bausti.

Jeigu vaitas arba raštininkas nenorėtų tokio nutarimo į gmino knygą įrašyti, tai galėte be jų tai padaryti, galite patis įrašyti.

Žinokite, kad valdžia tikrai tai duoda, ko nuo jos reikalaujama.

Taigi drąsiai reikalaukite žmogaus liuosybės!

Vyrai nemiegokite, nieko gero bemiegodami nesulauksite!

Vilutė.

Mobilizacija. (*Starpolė*). Labai suardė gyventojų gerovės: daugelis ukų liko be darbininkų, daugelis vaikų — be tėvų; dabar parėjo nuo gubernatoriaus prisakymas, kad pačias ir vaikus beturčių vyrų, kurie išėjo į kariūmenę maitintų gminos ir miestai; taigi mokesčiai da ant to pasididina; žemė, namai miestuose — atpuolė; per licitacijas kas verta 500, parsiduoda už 200 r. Visiems vargas ir bėdos, gerai tikrai tiems činovny-kams, kurie priguli prie priėmimo vyrų į kariūmenę. Tie šįmet prisilupo dvigubai tiek, kaip kitais metais. Mat po Rusijos valdžia pas činovnykus perkasi viskas. Yra žinia, kad Vilniuje prie mobilizacijos dalies apicierai su savo kompanija įsitaisė tam tikrą pardavimą išliuosavimo nuo mobilizacijos — už atliuosavimą daktaro ar apiciero išteklinio imta ir imama po kelis tūkstančius rublių.

Apie Starpolę dabar labai tankiai matai moteris važiuojant, parvežant malkas, kuliant ir kitus vyriškus darbus atliekant. Jau kaip kur buvo regėti ir ariant moteriškes, ko niekados da šioj apygardoj negirdėta. Parėjo laikai, ką dainuojame:

„Mergos ars ir akės; bet už ko jos tekės?“

Ko-gi mės da toliau sulauksime?

Gminų sueigos! reikalaukite, kad valdžia greičiau tą karę baigtų, nes kitaip bus visiems prapultis. Vabalaitis.

Nuo „Ukininko“²⁹ Redakcijos.

Kadangi šimet ne visi „Ukininko“ numeriai buvo 2-jų laukų didumo, todėl prie šio namerio pridėdame skaitytojams priedą: „Pasiskaityk, skriaudžiamas lietuvi!“

Čion turime pasergėti, kad paskutiniame laike mūsų bendradarbiai pakriko ir liko tik labai mažas skaitlius senų draugų, kurie kiek galėdami šelpia mus savo raštais. matyt, suprazdami reikalą išleidimo mūsų laikraščių, dagi panaikinus valdžiai lietuviškos spaudos uždraudimą.

Toks atsitolinimas nuo mūsų senų draugų ir bendradarbių galėjo atsitikti tik per tai, kad mūsų laikraščiai ir mūsų seni draugai da negalėjo ikiol susiprasti ir išaiškinti sau tikrąją spaudos leidimo priežastį, tikrąjį mūsų tautos padėjimą, valdžios politiką Lietuvoje, vertybę leistosios ir užsieninės spaudos, tikrąją vertybencenzūros atleidimo paskutiniame laike ir t.t.

1905 metuos mes atkreipsime ypatingą atydą ant minėtų klausimų ir apskritai ant politiško Lietuvos padėjimo. Tarp kitko užmanyta yra 1905 metams apgarsinti „Ukininke“ platesnes žinias apie atsitikimus 1863 m. drauge su tam tikrais paveikslais. Prirengta spaudai: „Iš baisiųjų metų,“ „Teisingieji teismai,“ „Šalin tamsa!“ (eilės) „Prašymas“ (paveikslėlis iš gyvenimo) ir kt.

Mes turime viltį, kad politiškas mūsų šalies padėjimas nenžilgo išsiaiškis, kad mūsų senieji draugai ir bendradarbiai paliaus svajoję apie leistosios spaudos laisvę ir galybę, pamatys varžančius jų mintį ir sąžinę cenzūros pančius ir, jei ne visi, tai bent daugelis sugriš vėl prie mūsų kovoti už tas lietuvių tiesas, kurių cenzūruotoji spauda apginti negali.

31 XII. 04.

Kankinių reikaluose.

Pranešimas.

Susitvėrus pernai „Kankinių Kasai“ pačioj Lietuvoj (apie tai buvo pagarsinta, neskaitant Amerikos laikraščių, teip-gi „Darb. Balso“ N. 1 š. m., „Varpo“ ir Ūk-ko“ N. 12 p. m.) ir susiorganizavus jos Komitetui, visus tarpininkystės reikalus tarp pastarojo ir „Amerikos Kankinių Komiteto“, o teip-gi ir kitus „Kank. Kas.“ Komiteto užsienio reikalus buvo apsiėmusi iki

laiko vesti vienkart abi „*Varpo*“ ir „*Ūk-ko*“ ir „*Darb. Balso*“ redakcijai. Toksai vienok abiejų redakcijų, gyvenančių įvairiose vietose, varomas darbas buvo, dėlėi grynai techniškų priežasčių, labai keblus ir galų gale pasidarė visai negalimas. Prisiėjo „*Kank. Kas.*“ Komitetui pasirinkti visai atskirą savo užsienio atstovą, kurs galėtų vesti „*Kank. kasos*“ Komiteto reikalus užsieny ir tarpininkanti tarp jo („*K. K.*“ Komiteto) ir „*Amerikos Kankinių Komiteto*“.

Tuo „*Kank. Kas.*“ Komiteto užsienio atstovu teko likti man, žemiaus pasirašiusiamjam.

Pranešdamas apie tai mūsų visūmenei skaitau už reikalinga teip-gi priminti, kad aukos kankiniams galima siųsti po senovės visoms, dar pernai paties, „*K. Kas.*“ Komiteto nurodytoms redakcijoms („*Darb. Balso*“, „*Varpo*“ ir „*Ūkininko*“, „*Vienybės Lietuvinkų*“ ir „*Lietuvos*“), kurios, pagarsinusios tas aukas savo organuose, nusiųs jas ar „*Amerikos Kankinių Komitetui*“ (Amerikos laikraščių redakcijos) ar „*K. Kas.*“ Komiteto užsienio atstovui (Vak. Europos laikr. redakcijos). Galų gale randu už naudinga teip-gi paakinti, jog kankiniai ar šėip ypotos, nežinančios „*Kank. Kasos*“ Komiteto, o patyrusios apie reikalaujančius pašalpos kankinius, gali kreipties kankinių reikaluose su tam tikromis žiniomis ir nurodymais į augščiau minėtąsias redakcijas (reikalaujantiems parankiaus ir greičiaus būtų atsišaukus į „*Darb. Balso*“ ar „*V-po*“ ir „*U-ko*“ redakcijas), kurios per užsienio atstovą galės pranešti gautąsias žinias „*Kank. Kasos*“ Komitetui.

Gruodžio m. 1904 m.

„*Kankinių Kasos*“ Komiteto
užsienio atstovas *A. Vardas*.

„*Kankinių Kasos*“ apyskaita už pirmąjį pusmetį (12, XII. 03—2. V. 04).

Ižengiamoji pasarga. „*Kankinių Kasos*“ pinigai dalijasi į dvi dali: viena dalis yra „*Kank. Kasos*“ Komiteto rankose, antroji gi guli rezerve ar konspiracijos reikalams pas tojo Komiteto užsienio atstovą. Dėlėi tos priežasties ir „*Kankinių Kasos*“ apyskaita turi būti padalyta į dvi visai atskiri dali, kadangi pinigų ženklai „*Kank. Kasos*“ Komiteto ir jo užsienio atstovo yra vartojami įvairūs: pirmasis vartoja rusiškuosius pinigų ženklus (rublius ir kapeikas), antrasis gi — kitus kurios-

nors Vak. Europos viešpatystės ženklus (markes, fenigius arba frankus, santimus ir tt.) Stengties-gi apyskaitą statyti vienais tik kokiais-nors pinigų ženklais išrodo mums labai neparanku, o iš dalies ir negeistina: tokia apyskaita neatsakytų tikram dalykų stoviui ir būtų, dėlui nuolatinio pinigų kurso svyravimo, labai sunku teisingai atlikti (mums išrodo ta priežastis ne svarbi *Red.*)

I.

Užsienio atstovo*) apyskaita.

Įėmimas.

Atsiųsta iš „Darbininkų Balso“ redakcijos 10 r. 38 k.	fr. 27,50
Iš Amerikos Kankinių Komiteto atsiųsta 300 r. —	fr. 795,—
	<u>Įimta fr. 822,50</u>

Išleidimas.

Nusiųsta, pildant „K. Kasos“ Komiteto nusprendimą, vienam kankiniui (kuriam Jis ? <i>Red.</i>)	50 r.	fr. 132,50
Nusiųsta, „K. Kasos“ Komitetui	250 r.	fr. 667,—
Rašomieji daiktai ir korespondencija		7,70
		<u>Iš viso išleista fr. 807,20</u>
		<u>Iš viso į imta fr. 822,50</u>
Antramjam pusmečiui atliko fr. 15,30		

II.

Komiteto apyskaita.

Įėmimas.

E. A.	rub.	6,—
a. a.	„	10,—
n. k.	„	5,—
X	„	10,50
Pinigai, likę nuo vieno spektakliaus	„	5,21
M. R.	„	2,50
Varšuvietis	„	3,—
Iš Amerikos Kank. Komiteto atsiųsta	„	250,—
P. L. S. D.	„	30,—
Surinkta	„	1,38
Iš Odesos	„	5,—
Nuo Spindulio	„	12,—
Zanaviko draugystė	„	3,15
Agotos Kamp. auka	„	1,—
S.	„	2,00
M. D.	„	14,05
	<u>Įimta rub. 372,79</u>	

*) Šitą pusmetį atstovo reikalus pildė „Varpo“ ir „Ūkininko“ redakcija vienukart su „Darbininkų Balso“ redakcija. Žr. atstovo pranešimą.

Išdidimas.

Kankiniams: № 1 — 10 rub.; № 2 — 10 r. 50 k.; № 3 — 10 r.;
 № 4 — 15 r.; № 5 — 8 r. 20 k.; № 6 — 7 r.; № 7 — 10 r.;
 № 8 — 5 r.; № 9 — 19 r. 70 k.; № 10 — 6 r. —

Iš viso išleista rub. 96.40

Iš viso įimta „ 372.79

Antramjam pusmečiui atliko: rub. 276.39

Prierašas. Apyskaita už pirmąjį pusmetį, dėlei nepriklausomų pri-
 žasčių, labai susivėlino. Toliaus, iš viso ko galima tikėtis, apyskaitos
 galės būti garsinamos savo laiku —

Už „Kankinių Kasos“ Komitetą
 jo užsienio atstovas A Vardas.

Aukos Kankinių reikalams.

V. St. 2,50 mk.

Rrakeikta!

Prakeikta ta valdžia, kuri mums žemės pirkti neduoda,
 Lietuvos žemę rusams parduoda ir iš mūsų surinktų
 pinigų jiems pašalpas-dovanas duoda;

kuri neleidžia mums savo kalbos rašto išmokti;
 kuri mokyklose liepia svetimaj mums kalboj poterių
 mokyties;

kuri, surinkus nuo ūkininkų ir darbininkų daugiausiai
 visokių mokesčių ir akcyzių, neprileidžia jų prie aukštes-
 niųjų mokslų;

kuri ponus palengvina, o žmones apsunkina;
 kuri, siūzdama mums savo tarnus, leidžia jiems mūsų
 ponais buti;

kuri mus spauzdama priverčia mus savo kraštą apleisti;
 kuri mūsų krašte mūsų budeliams paminklus stato
 ir jų pastatymui nuo mūsų pinigų prašo;

kuri siunčia mūsų jaunos vyrus žaliūkus su japonais muštis;
 kuri nori per mūsų kraują užimt visai svetimą kraštą
 Mandžūriją, kad paskui ten daug savo bičiulių činauninkų
 patupdyt ir jiems brangias algas mokėt iš Mandžūrijos ir nuo
 mūsų surinktais pinigais;

kuri draugysčių ir susirinkimų daryti neleidžia;
 kuri teisybės žodžio ištarti neleidžia.

Prakeikta, amžinai prakeikta Maskolių valdžia, kuri visas
 tas neteisybes ir skriaudas mums daro!

Atsakomasis Redaktorius J. Lapinas, Tilžėje.